

tásában induló költőnemzedéket. S mindemellett még milyen jellegzetességek hozhatják közös nevezőre a magyar nép sorsproblémáit kifejező Nagy László, monumentális lírai eposzainak képgazdagságában burjánzó Juhász Ferenc és a zenei-képzőművészeti inspirációkra is felizzó Fodor András költészetét? A népi-nemzeti tradíciókhoz visszatérve, a folklór erezetén át jutnak el az európai kultúra azon művészeti tájaira, amelyekben megtalálják a kor ideológiájával szemben is időtálló etikai-esztétikai értéket: a magyar tradíciók mellett a multikulturális tájékozottságot, a modern művészeti irányzatok iránti fogékonyságot.

Épp a küldetéses költői sors mindenségét is magában rejtő szereptudata, az egyetemes morális eszmék megfogalmazása vezette a nemzedéket a bartóki modell útján. Németh László figyelt fel először erre a múlt örökségeit és az egyetemes modern kultúra szintézisét megvalósító művészi törekvésre. A *Magyar Műhely*ben Németh László már 1956-ban ír a bartóki modell megvalósulásáról: „a népben megőrzött mélyebb irodalmi, emberi elemekkel igyekszik sematikussá váló életünket s irodalmunkat gazdagítani. Bartók példája a költők egyikén-másikán már közvetlenül is érezhető, úgy-hogy főleg Nagy Lászlóról és Fodor Andrásról szólva joggal beszélhetünk irodalmunk bartóki vonaláról.”⁷ Az 1920-as években született költőnemzedék tette tehát talán a legtöbbet a bartóki út térhódításért, hiszen meg tudta valósítani magasabb rendű célját: vagyis az ősi-népi kultúra tradícióit saját látomásos világán keresztül az egyetemes kortárs művészettel kapcsolta össze. Hagyomány és újítás, nemzeti és egyetemes, ősi és modern népi szürrealizmusának szűrőjén át a legaktuálisabb problémákat tudták megfogalmazni. Nagy László, Juhász Ferenc és Fodor András költészetében József Attila példája is egyfajta bartóki összegzést teremt, „abban az ételemben, hogy életművében a modern európai gondolatiság és a magyar hagyományok, benne a folklór egy része, egy szintje is ... a leghiánytalanabb módon szerveződnek egészé”⁸ A három költő összetett világképében szellemi-erkölcsi rokonság: a folklór eredetig nyúló hajszálygyökerek, a népi és a magas kultúra szintézise, a magyarság és az európaiság humanista szemlélete. Életművükben Bartók példája nyújt tehát modellt a néphagyományban gyökerező létértelmezés egyetemes rangú megszólalására: a „bartókiság” nem pusztán látásmód, hanem a nemzetét féltő művész eszmei mozzanata.

⁷ NÉMETH László gondolatait idézi TARJÁN Tamás, *Nincs főzene – A bartóki modell egy hírjáról*, Alföld, 2008/3, 53.

⁸ JÁNOSY Zoltán, *Nagy László mitológikus költői világa*, Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 1996. 266.

Pósa Zoltán Csipkebokor

A Sinájnak hegyén
Égő csipkebokor
Fárosza mutatja
Hogy velünk vagy, Uram
Kezedbe ajánlom
Lelkedre testálom
Szenvedésben magam
Fiadnak testében
Táruelénk az út
Az egyetlen amely
Ős-tisztaság kehely
S hozzád visz Istenem
Csak feléd nyit kaput
Tiéd az életem

Örök élet

Egész életutam
Hozzád vezet Uram
Ég felé kiáltok
Elkerül az átok

Az idők kezdetén
Útnak indult egykor
Pompázatos körtánc
Mindenki részese
Hőse és eszköze
Olykor szünetelünk
Kiszállunk de újra
Egyre szebb köntösben
Minden távozásunk
Után visszatérünk
Majd Istentől kérünk
Végső nyugodalmat
És örök életet

Létinga

Ide-oda sikló
 Idősíkok között
 Csúszkálva tévedünk
 Aki egykor voltunk
 Feledve is vigyáz
 Ránk vagy gátol minket
 Ha legyőzi újabb énünket a régi
 Simán megőrülünk
 Ha mi pusztítjuk el
 Egykori lényünket
 Egydimenzióssá
 Szimplává szűkülünk
 Csak az egyensúlyra
 Törő harmónia
 Visz a teljességbe
 Föl a magas égbe
 Mennyek oltalmába
 Isten hazájába

A megtalált éden

Nem szabad, hogy puszta
 Legendának higgyük
 Azt ami a légben
 Fényben földben terjed
 De a vakok és a
 Korlátolt tudósok
 Előtt láthatatlan
 Csak a feltétlen hit
 Hozza közel hozzád
 Amit ezredévek
 Szorgos bűvárai
 Folyton elvesztenek
 Te viszont meglelted
 Megvilágosodván
 Amint Krisztus-sebek
 Jelentek meg rajtad
 Kétezer esztendő
 Kudarcai után

Madarász Imre

Krúdy varázsa: étel és irodalom

A gazdag, változatos és nívós Krúdy-irodalom egyik legkitűnőbb könyvének, a jeles, ámde élete végén méltatlanul mellőzött, halála után pedig igazságtalanul elfeledett debreceni irodalomtörténész, Fülöp László *Közelítések Krúdyhoz* című tanulmánykötetének talán legremekebb írásában – *Változatok a gasztronómiai témára* – olvashatjuk: „Az ő [Krúdy – M. I.] ábrázoló művészetében találhatjuk meg a különleges [gasztronómiai – M. I.] témakör legszínesebb, legérdekesebb és legteljesebb változatait, az ő műveiben jelenik meg az epikai motívumtípus a legnagyobb gazdagságában.” Igaz. A „gasztronómiai témának és élménynek” a magyar irodalomban nincs ihletettebb és művészebb ábrázolója Krúdy Gyulánál; s megfordítva, Krúdy hatalmas terjedelmű életművének és élvonalbeli szépprózájának legismertebb, legnépszerűbb, legjellegzetesebb vezérmotívuma a gasztronómiai. A szerelmi tematika mellett, így lenne teljes a mondat – de valójában még annál is karakterisztikusabban, egyénibben. Mert jóllehet Petőfi szent kettőssége – „Szabadság, szerelem” – Krúdy emberi és írói hitvallásában a – kockáztassuk meg saját szavainkkal – szerelem, étterem profánabb kettősségévé alakult át, a szerelemnek megszámlálhatatlanul sok költői írásművésze van, a kulináris kultúrának, a konyha kultuszának összehasonlíthatatlanul kevesebb, s olyan nagyságrendű, mint Krúdy alig-alig akad a világirodalomban is. Ez utóbbi állítás akkor is védhető, ha Krúdy ismertsége és elismertsége a, nevezzük így, gasztronómiai világirodalomban még éppoly kevésbé általános és „kanonizált”, mint az az igazság, hogy az eltűnt és megtalált, újraélt és újjáteremtett időnek olyan remekírója volt, aki nemcsak kortársként, de színvonalban is közel állott Prousthoz.

A nagyszerű tizenkilencedik századnak – melyet Krúdy úgy csodált, tisztelt és szeretett, és amelyhez oly sok szállal, gyökérrel kötődött – idealista eszményei sajátos kettősséggel, részben, de nem teljesen ellentmondásos módon profanizálódtak és materializálódtak Krúdy regényeiben és elbeszéléseiben. Éppen a reformkor és szabadságharc iránti lelkesedése okán Krúdynál tisztábban kevés korabeli író látta, ama hősi korhoz képest milyen távol és mennyivel alacsonyabban volt a kiegyezés utáni kiábrándult, rezignált, megalkuvó, opportunisták (mindeközben azonban anyagi téren hatalmas fejlődést hozó) időszak. A, Kölcseyvel szólva, „magasra vívó szenvedelmet” nemcsak a közéletből, a magánéletből is kiveszni látta, innen a szerelemábrázolás és „szerelemfilozófia” újfent kettős-ellentmondásos jellege történeteiben. A Nagy Romantika, az igazi romantizmus letűntével a szerelem az utolsó terület, ahol és forma, amelyben a romantika, helyesebben egyfajta romantika, nem az a nagybetűs, eredeti, hanem ami abból megmaradt és még megtalálható, továbbra is lehetséges volt, átélhető. Ugyanakkor a szerelem is elsilányult immár: a régi kizárólagos és teljes, egyetlen Hölgy iránti és

a férfi egész lényét betöltő Szerelem, a Petrarcatól örökölt Ámor-vallás helyett a szindbádi kalandozások, kalandorság, virágról virágra repdeső csapodárságai léptek, még gáláns formákkal, elegáns szavakkal, de már elsekélyesedő, kiüresedő tartalommal, felcserélhető szereplőkkel, ahol már csak a nosztalgikus szomorúság, a veszteség, a hiány fájdalma volt igazi és romantikus.

S amikor a múltó idó romboló tevékenységét már a magánszférában, az egyéni életben is kegyetlenül kifejti, akkor jön, mint „legutolsó menedék”, az evés hedonizmusa. Ágy után az asztal. Aki szeretkezni már nem tud, jókat falatozni még képes. Akinek a szíve kihűlt, azt az orjaleves még hevítheti. A hálószoba után a konyha, az ebédlő, az étterem („restauráció”) boldogít. A romantikának végső tagadása vagy végső mentsvára a kulináris szentély? A társaságban, mások előtt enni restelló Byron számára bizonyosan az antiromantikát és a költőietlenséget jelentette. A kései romantika és a dekadentizmus határvidékeit magányosan bejáró Krúdynál azonban nagyon is létezett a konyha költészete. Nála az életörömnök ugyanúgy utolsó lehetősége az étel öröme, mint az életművészetnek az ételművészet. Élet és irodalom frigyéből étel és irodalom műzsaszövevénye lesz. Minimálisabb – hogy ne mondjuk anakronisztikusan, minimalistább – nyersanyagból ilyen művészi maximumot kevesen hoztak létre: a gasztronovellák gyakran jóízű – rendszerint magányos – ínycs reggelizések, ebédelések, vacsorázások aprólékos-részletes-empatikusan leírásai. Krúdy a legmulandóbb művészetnek, a szakácművészetnek adott irodalmi öröklétet. Elbeszélései kispikájában szembeünlő a drámákra jellemző párbeszédnek, rendszerint pincérekkel folytatott beszélgetések gyakorisága (látványos cáfolataként a hamis közmondásnak, miszerint „magyar ember evés közben nem beszél”), és az egészet a háttérből a személyesség, az önvallomás lírája rezegetti. Ahogy a szerelmi történetekben az éles szemű olvasó felfedezheti Krúdy titkos „perverzításait”: a lábfetisizmust és egyfajta – halovány – mazochista koloritot, úgy Szindbád, „Ben, az elcsapott zsoké”, az Arabs Szürke-beli ezredes, Kápolnai, Ulrik, Császárkabáti, Péntek úr, Szortiment szerkesztő, a nagyevő Szűcs Pátri, Kalkuttai, P. B. és a sok névtelen éttermi „vendég” kedvenc ételei, ínycségei többnyire azok, amelyeket maga a („Gourmand” álnéven is publikáló) író fogyasztott legszívesebben: gondolkunk csak a Huszárik-film óta Szindbád „márkajelvé” lett, pedig az eredeti novellában (*Hol vagytok ti, régi Vendelinek?*) Privát úr száját-gyomrát kényeztető velőscsontra, Ferenc József császár és király bécsi csonthúsára, leveshúsára vagy főtt húsára, *A jó étvágy titka* vonatatos utazójának, P. B.-nek szárazkolbászára, a (párbajra készülő) ezredes „perkeltjére” és retkeire, Újházi Ede levesére, Loncsos paradicsommártására, Kiskerti úr húsvéti sódarjára, Kalkuttai és Zsanett „ugorkasalátájára” (*Egy pohár borovicska és következményei*), Ben tyúklábaira és húspogácsáira (*Őszi versenyek*), a sok idegen (jobbára német) nevű finomságra (Tafelspitz, gábli, pájsli, snepf, hanzli stb.) a *Delikátesz*, *A has ezeregyéjszakája*, az *Előhang egy kispörköltözhöz* és más gyűjteményes kötetek válogatott elbeszéléseiben. Egyetlen szereplő ételélvezete olvasók tízezei lett, egy órányi asztali gyönyörűség immár évszázados olvasói élmény.

Búzás Huba

A nápolyi lány

megérdemelnétek lőcs lábaim, cinyáták,
selyembatisztban járassalak, járjatok,
elvittetek – ámbár sehol se várták
a jöttömet, kinyíltak ablakok –
a búbáj városaiiba:

bulvárokon, proszpekteken, ha talpalok
akad csalösvény, kandi kalyiba,
de oly lány, nyelve? mint a zsálya
mamája Áve Mária?
csak egy! az ég locsálja

tűz termetét! víg vackán hált nem egy ripők,
igaz, hasalja mégse pöre pálya,
a tajtékzó tenger utána bög
– *vieni gia!* – suttog a szája,
téblábolok mögötte – nők

Amíg lefő a kávé

Búzás Attila Tamásnak, unokaöcsémnek

elillanóbb a szó a kávé illatánál,
 eh! ihletem alig dereng, nem ihlelem
 – habár homálya mélyén fény motoszkál ~
 szárnyacsapkodása – halld-e! – féktelen,
 na, mintha pelikán-anyám
 vajh lenne, gőze fölszáll,

kávébab-ültetvény fölött a végtelen...
 sistergek csőre-torka hajlatán
 fiókaként esengve – vad sikk! –
 a vérét kortyolom, na, lám,
 nedűnkét, mint a vaksik...

nem ihlelem az ihletem,
 homály, de fény motoszkál:
 egy korty... egy igenév elővonaglik...
 leírom sebtén – film-szakadtig

Asszonyok öle

ha hívogat, a lógonyom dagad, a pörge,
 hasmánt se búsulom csoroszlya zsémbeik,
 dorombon játszik? mint a macska kölyke?
 döfős kedvében rám se hederít?
 mit bánom, biccen át csete-

patéba nyakrafő, nyüstöljön váltig itt
 a kóc... na-na, elég! hogy én sete?
 tán tudja, háztetőnkön hány lik?
 gonoszkodik gömbölydede,
 számoljak nyegle százig?

nyo-nyo-nyo-nyolc... ej, csillapodj galang-giling!
 tenyérbe dől, elálmosít e másik,
 szemem ragad le háj-báj hölgyeink,
 na, mint mikor a ló pipázik,
 fejem le-föl ölükbé ring

Halálom előtt meghalok

valósággal szétfodrozódik zagyva képem,
 ily arc-közel a végítélet? rám lövell,
 ezernyi ráncot vet, hát, összetépem,
 talán az ősz külön nekem jön el
 e tótükörben: ím' halott
 tudat vagyok, de ébren:

fatál', mit éltem át, mint túlvilági jel,
 mert valahonnan égi fényt kapott
 e táj – övé legyen a hálám...
 itt hagyva csósz papot-csapot
 főlkapva visz a hátán

az ősz, közel... reám lövell,
 a képem összetépem:
 bekaplak mindenestül sanda sámán,
 – a számat mintha rád ma tátnám